

17 AĞUSTOS VE 12 KASIM 1999 DEPREMLERİNDE YAŞANAN KİŞİSEL DAVRANIŞLAR

Recai AKYEL
Eski Gölyaka Kaymakamı

Zaman zaman tartışılır durur, afetlerde Ankara'dan Bakanların ve üst düzey bürokratlarının afet bölgesini ziyaret etmeleri faydalı mıdır? Yoksa olumsuz yan etkileri var mıdır? diye. Bu sorunun genelleme ile verilecek bir tek yönlü cevabı yanlış olur. Ziyaretlerin zamanlaması, yöntemi ve usulü ile davranış kalıplarına ve sorunların çözümüne katkılarına göre sorunun cevabı değişmektedir.

1 7 Ağustos ve 12 Kasım 1999 Depremlerinde Gölyaka ilçesinde kaymakamdım. Her iki depremden de etkilenen Gölyaka ilçesinde yaşanan çok sayıda ve farklı nitelikte kişisel davranışlar oldu; değişik olaylar gerçekleşti. Her iki depremi de yaşayan bir kaymakam olarak, depremler zamanında ve sürecinde yaşanan değişik nitelikteki olaylardan kişi davranışları ile ilgili seçtiğim bazı örnekleri sunmak istedim.

Kişiler Sürekli Deprem Olacak mı Kaygısı Taşıyordu

17 Ağustos Depremi, ilçede hem büyük yıkıma yol açtı hem de insanların psikolojisini bozdu, insanların ruh halleri değişti. Deprem gece

03.02'de olmuştu ve bu yüzden geceler artık insanları ürkütüyordu. Kişiler, sabahlayınca şükrediyorlardı ve gün boyunca iyilerdi; ancak bütün sorun, hava karardıktan sonra başlıyordu.

Bu gece deprem olur muydu? Havada ve karada her olandan deprem ile ilgili bir bağlantı kurmaya çalışıyorlardı. Her ne kadar eleştirseler de ilçe halkının sığındığı ve güvendiği merci, kaymakamlıktı. Hava kararmaya başlayınca insanlar gece ile ilgili bilgi almak için kaymakamlığın önünde birikiyorlardı; gelemeyenler açısından ise Kaymakamlığın, yani kriz merkezinin telefonları susmuyordu.

Kediler şöyle duruyordu, köpekler böyle bakıyordu, rüzgârın esişi farklıydı, ağaçların dalları ve yaprakları bir garipti, sular biraz bulanıktı, yıl-

dızlar yoğundu, ay biraz büyümüştü ve benzerleri tasvirler ve anlatımlar ile, kişiler her gördüklerinden bir anlam çıkarıp, kriz merkezine, bana bildiriyorlardı.

17 Ağustos Depremi'nin ilk günlerinde, insanlar, binaya girip, yatmak için; "depremin bu gece olmayacağına" dair benden, kaymakamdan garanti veya söz istiyorlardı. Aslında, kişiler deprem ile yatıp, depremlerle kalkınca, deprem konusunda bir kısmı yanlış bilgi olmasına rağmen, deprem zamanı olmuşlardı. İlçede her gördükleri yabancıyı, deprem bilimci sanıp, depremlerle ilgili sohbet ediyorlardı.

Kandilli Rasathanesi Müdürü Ahmet Mete Işıkara olmak üzere nice deprem ile ilgili kişileri Gölyaka halkıyla buluşturduk. Jeologlar, mühendisler, psikologlar, araştırmacılar, kimi

yakalayabiliyorsak, hemen vatan-daşlar ile buluşturuyor ve bir araya getiriyorduk, vatandaşların deprem ile ilgili kaygılarını giderebilmek ve sırtımızdaki yükü hafifletmek için.

Bir defasında, yine 17 Ağustos Depremi'nin ilk günlerinde, bir akşam üstü, idealist bir jeolog akademisyeni yakaladık, vatandaş kapalı binaya girmek için, ya da rahat uyumak için yine bizlerden taahhüt istiyorlardı, biz de bu konuda yakaladığımız bu genç akademisyeni ısrarımızla sıkıştırıp duruyorduk, şimdi düşünüyorum da, şaka gibi geliyor; ama olanlar gerçektir, "bu gece deprem olmayacağına dair imzalı bir beyan isteme aşamasına kadar gelmiştik".

Efteni Kaplıcası gibi bizim de ayrıca yerel bir rasathanemiz vardı. Genellemeye göre; "kaplıca suyundan anlaşılarmış deprem olacağı", bu yüzden kaplıcada çalışan Ford Kazım, bir anda ünlendi, ilçe halkı Ford Kazım'ın yorumlarını dinlemeye başlamıştı. Ford Kazım da görevini yapıyor; saat başı kaplıca suyunu rapor ediyordu ilçe halkına. Kaplıca suyundaki gözlenen değişiklik, depremi oluşturan fay kırılmadan önce mi? sonra mı? meydana geliyordu, işte bu hususun ayrımı yapılmıyordu.

Korkuyorum, Ne Yapayım

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 depremlerinden sonraydı, İlçe Kaymakamı başkanlığında daire amirleri ve muhtarlar ile bir toplantı yapmıştık. Toplantı, kapalı bir alanda, bir kamu binasındaydı. Merkez mahalle muhtarlarından birinin binanın girişine kadar geldiğini, benimle görüştüğünü; ancak binaya girmediğini ve toplantıya katılmadığını fark ettim.

Toplantı sonrası binadan çıktığımda, muhtarı binanın önünde bekliyor halde gördüm. -"hayrola muhtar, bu ne haldir, toplantıya niye katılmadın?" diye sordum. Muhtar; -"Efendim, yaşanan depremlerden

sonra binalara giremiyorum, korkuyorum." dedi. Bizde adettir ya, mülki idare amiri olarak hemen her konuya gireriz, ilgileniriz, müdahale ederiz, sanki çözmesi kolaymış gibi çözmeye çalışırız. Başladım bir psikolog gibi muhtara anlatmaya, -"Muhtarın bu korkusunun çok abartı olduğunu, yersiz olduğunu, sarsıntılarının sona erdiğini, herkesin binaya girdiğini, bir tek kendisinin binaya girmediğini, bu davranışından vazgeçmesi gerektiği, gibi hususları" anlatmaya çalıştım.

Muhtar beni sonuna kadar dinledi ve konuşmamın bittiğini anlayınca da; "Kaymakam bey, bütün bu anlattıklarınızın doğru olduğunu, benim binaya girme korkumun çok saçma olduğunu, anlamsız ve yersiz olduğunu; bu davranışımın rasyonel olmadığını ve mantıklı olmadığını biliyorum ve kabul ediyorum; ama ben korkuyorum. Elimden gelen bir şey değil, engel olamıyorum ve korkuyorum." dedi.

Muhtarın karşımda yüzüme bakarak, anlatış tarzından, yüz ifadesinden ve ruh halinden etkilenmişim ve söyleyecek bir argümanım kalmamıştı; -" Muhtar, seni çok iyi anladım" dedim ve ayrıldım oradan.

Muhtar ile bu konuşmam sonrasında, ben muhtarı binaya girmesi konusunda ikna edememiştim; ama muhtar bana şunu öğretmişti, "Korku ve sevgi gibi duyguların aslında bir mantığını ve rasyonelliğini fazla araştırmayacaksın, olduğu gibi kabulleneceksin; zamanla bu duygularda kendiliğinden dönüşümler olmaktadır. İnsanları anlamaya çalışarak sorunlarını çözmeye çalışılmalıdır, doğrudan kişileri yönlendirmenin doğru ve işe yarar olmadığını anladım. Sanıyorum, zaten muhtardaki bu binaya girme korkusu da ömür boyu sürecek değildi.

Üçünüzü de Beraberimde Götüreceğim

17 Ağustos depreminin üzerinden biraz zaman geçmişti; İlçe kriz merkezinde, makam odasında, mesai sonrası akşam geç bir vakitte, Belediye Başkanı ve Murat Teğmen ile birlikte oturuyorduk. Murat Teğmen, Jandarma Genel Komutanı Rasim Betir Paşa'nın, ilçedeki enkazları kaldırmada yardımcı olsun, diye Ankara'dan Genel Komutanlık'tan gönderdiği enkaz kaldırma ekibinin komutanıydı ve deprem zamanında ilçe yönetiminin bir parçası olmuştu.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/1999_D%C3%BCzce_depremi#/media/Dosya:After_Earthquake-D%C3%BCzce_%C3%87oban_Restoran_-_panoramio.jpg

Bu yüzden Murat Teğmen, Belediye Başkanı ve ben, genelde günün bitiminde, geç vakitte, istirahate ayrılmadan önce enkazların kaldırılması hususunda durum değerlendirmesi yapmak için bir araya gelirdik.

Böylesine bir akşamın geç vaktinde, kriz merkezinin kapısı açıldı ve içeriye birisi girdi, bu kişiyi üçümüzde tanıyorduk, zilzurna sarhoştur, başladı konuşmaya. İlçe kaymakamı ben olunca, hitaplar da bana oluyordu genelde. – “Kaymakam bey, kendimi yakacağım”, diye söze başladı; ben ise samimi ve doğal bir şekilde, “aman falan bey, sakın böyle bir şey yapma, sonra dönüşü olmaz, değer mi? söyle derdin nedir? Biz sana yardımcı oluruz” gibi laflar ettim. Benim konuşmalarım bitince, Şahıs kaldığı yerden devam etti; “ama kaymakam bey, ben kendimi yakarken, yanımda da üç kişiyi götüreceğim” dedi. O zamana kadar kendi hallerinde Şahıs sessizce dinleyen Belediye Başkanı ve Murat Teğmen başlarını kaldırdılar ve Şahsa baktılar; Üçümüz de merakla Şahıs dinliyorduk, “Kimleri de beraberinde götüracaksın?” Sorusunu sorar gibi Şahsa bakıyorduk. Şahıs, kaldığı yerden devam etti ve beraberinde

götüreceği kişilerin isimlerini saymaya başladı; “Kaymakamı, Belediye Başkanını ve Murat Teğmeni” diye konuşmasını tamamladı. Aynı anda Belediye Başkanı ve Jandarma Komutanı ayağa kalktılar, Jandarma Komutanı Şahsın üstüne yürüyerek, - “Sen ne diyorsun, Lan?” derken, ben olaya müdahale ettim ve Şahıs muhtemel bir tatsız vakadan kurtardım ve “Haydi git” diye odadan çıkardım ve gönderdim.

Şahıs, kendini yakmadı ve bizleri de yanında götürmedi, biz de biraz kızdık, biraz güldük ve olayın peşini bıraktık. O gece Şahıs yalnız mıydı? Birileri, onunla birlikte miydi, takip-te miydiler? Bu bir komplotu muydum? İnanınız ki; bu hususları hiç sorgulamadık bile. Zira hem yorgunduk hem de yapılacak çok iş vardı, kendimizi yapılacak işlere verdik. Zaman zaman üçlü bir araya gelince, olayı anar ve güler geçeriz.

Gerçekten de bu deprem zamanı neler yaşandı, neler? Aslında tatlı ve acı yaşanmayan bir şey kalmadı, çok şeyler yaşadık. Yakın çalışma arkadaşlarım ile çevrem ve Gölyaka'lılar, deprem zamanında benim gösterdiğim sabrı ve hoşgörüyü yeri

geldikçe, her zaman takdirle dile getirirlerdi. O gece yaşananları öylesine hoşgörüyü geçiştirince, Şahsa da kendimize de faydası oldu. Aksi bir durumda kime ne anlatabilirdik ki? sabır ve hoşgörüden herkes için fayda vardır. Hele hele, kriz yönetimi sakın bir kişilik gerektirmektedir.

Kaymakam Doğrudan Yazışma Yapabilir mi?

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, Gölcük merkezliydi ve aynı fay üzerinde bulunan Gölyaka ilçesi büyük oranda depremden etkilenmişti; aynı hat üzerinde bulunan ilçe merkezinin tabanı ayrıca oldukça depreme karşı duyarlıydı. Depremin yıkımı ile ilgili mücadele bakımından İlçenin iki büyük dezavantajı bulunuyordu; birincisi Gölyaka'nın anayol üzerinde olmaması nedeniyle gözden uzaktı; diğeri ise ilçe küçüktü ve kamuoyunun dikkatini çekmiyordu; bu nedenler yüzünden Gölyaka'da, deprem sonrası ilk zamanlarda oldukça yoğun mücadele verdik.

Enkazın kaldırılması, enkaz altından canlıları, yaralıları ve ölmüş olanların cesetlerini çıkarmak için gerekli iş makineleri ilçede yoktu. Belediyenin bir iki küçük çaplı kepçesinden başka ilçede herhangi bir iş makinası yoktu. İlçede bu tür iş makinasına sahip herhangi bir büyük şirket de yoktu, köy hizmetleri, karayolu şantiyesi gibi kamu birimi de yoktu.

Ekskavatör denen bir iş makinasına acilen ihtiyaç vardı; ama hiçbir yerde bu makine yoktu. Gölyaka o zaman Bolu iline bağlıydı. Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğünde yalnızca bir tane varmış, ona ulaşmak da mümkün değildi. Başkaca, bir de Bolu tüneline kazın İtalyan Astaldi şirketinde olduğu söyleniyordu; ama ulaşmak mümkün değildi. Ülkenin iş merkezi İstanbul'dan ve Marmara'dan bu tarafa gelecek iş

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/1999_D%C3%BCzce_depremi#/media/Dosya:Duzce_1999_earthquake_damage_Bilham_892.jpg

makinalarının önü Kocaeli’nde, Sakarya’da ve Düzce’de kesiliyordu.

İrtibat kuruldu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kaymakamlıktan bir resmi yazı olursa, bir ekskavatör yönlendirebileceklerini bildirdiler; gökte arayıp da hiçbir yerde bulamadığımız ve can pahasına değerli bir ihtiyacımızı, özel gayret ve diyaloglar ile bulmuştuk; bunun üzerine Kaymakamlık olarak, gereği İstanbul Büyükşehir Belediyesine, bilgi için Bolu Valiliğine hitaben talep yazısını gönderdik. Bunun üzerine aynı gün TIR ile gelen ekskavatör aynı gün enkaz altından insan kurtarma çalışmasına başladı ve İlçe olarak çok faydasını gördük.

Kaymakamlığın, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nden ekskavatör isteme yazısının bilgi için Bolu Valiliğine ulaşmasından sonra; Vali beye konu intikal ettirilmiş ve Vali beyin huzurunda vali yardımcılar, “Gölyaka kaymakamı direk olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesine böyle bir yazı yazabilir miydi?” konusunu dakikalarca tartışmış durmuşlar. Bu tartışmanın sonunda şahsıma yansıyan herhangi bir resmi olumsuz işlem olmadı; ama böylesi bir tartışmanın yaşanması dahi üzücüydü.

Deprem olmuş, enkazın altında insanlar kurtarılmayı bekliyormuş, vilayetin imkanları yetersizmiş ve yardımcı olamıyormuş, kaymakam çırpınıyormuş, yazı bilgi için valiliğe gönderilmiş, bu gerçekliklerin hiçbir anlamı olmamış da; efendiler oturmuşlar, Kaymakam, direk bir belediyeye yazı yazabilir mi? konusunu krize dönüştürmüşlerdi. Benim bu olaylardan daha sonraları haberim olmuştu. Oysa olayın ağırlığı, İlçe kaymakamlığı olarak direk yazışma konusunda, bırakın bir belediyeye yazı yazmayı, o zamanki şartlarda Birleşmiş Milletler’in kurumlarına kadar yazı yazmak zorunda kalmıştım. 17 Ağustos depremi ile mücadele sürerken; 12 Kasım Depremine

yakalandık; daha sonra, olayın ağırlığı kendini iyice hissettirmişti, bürokratik alınganlık kimsede kalmamıştı ve bizi kendi halimize bırakmışlardı.

Kaymakam Niçin Geç Geldi?

17 Ağustos Depremi’nin yıkıcı ve yakıcı etkisiyle mücadele ettiğimiz günlerden bir gündü, Milli Eğitim Bakanı’nın Gölyaka’yı ziyaret edeceği bilgisi verildi. Bolu Valisi ile birlikte geleceği söylendi; ama Bakan beyin ne kadar zaman içinde ilçeye intikal edeceğini bilemiyorduk; o zamanki şartlarda. Bakan beyin ilçeye intikalini ne kadar ve nasıl bekleyecektik? Oysa deprem görmüş bir ilçedeki görevlilerin yapacağı çok işleri vardı.

Kriz Merkezi, Belediye’nin yanındaki İlçe Kütüphanesinde çalışıyordu. Bu bina, Gölyaka köyü iken, ilkokul olarak yapılan, iki büyük sınıflı bir taş binaydı. Kütüphaneyi bozmadan, idari kısım olan bir odayı kriz merkezi bürosu olarak; kitapların bulunduğu okuma salonunu da kaymakam odası olarak kullanıyorduk. Hal böyle olunca, ilçeyi ziyarete gelen protokolü Belediye’nin yanında, ana cadde üzerinde, karşılıyorduk. Protokolü Karşılama noktasından itibaren, Düzce’den geliş istikameti, yaklaşık bin metreden görünebilecek kadar, görüş alanı açık ve yol düzdü.

İlçe protokolünü, karşılama noktasında hazır ol vaziyetinde diktim; ben kriz merkezinde, evraklara bakayım dedim, kaymakam koruması Mehmet’e sıkı tembihatta bulundum, Düzce’den geliş yolunu takip et, aracı görür görmez, koş bana haber ver, ben hemen geleyim, karşılamanın başına geçeyim. Planımı uyguladık, dakikalar geçti, belki de saat geçti, Koruma haber verdi, koştum, karşılamanın başına geçtim ve Bakan beyin Ankara’dan gelen lüks Jipi önümde durdu; sayın Bakan’a hoş geldin, dedim ve prog-

ram devam etti ve bitti, giderlerken Vali Bey; _ “Kaymakam Bey, Bakan sizin karşılamaya koşarak sonradan geldiğinizi görmüş, bana sordu; kaymakam niçin karşılamanın başına sonradan ve geç geldi.”

Yol düz olduğundan, bizim onları gördüğümüz gibi, onlar da bizleri görüyorlardı. Benim karşılama heyetinin başına sonradan geçtiğimi görmüşlerdi. Ancak, Bakanın arabası benim önümde durdu; yani Bakanın arabası karşılama noktasına geldiğinde, halihazırda ben zaten Bakanı bekliyordum, Bakanı karşılamada gecikme falan dahi yoktu; ama yine de Bakan Bey her nedense bunu sorun yapmıştı. Ziyaret esnasında Bakan beyin, depremle mücadele eden ve tüm sıkıntıları çeken bir kaymakama olumlu bir yaklaşımla bir diyalogu dahi olmadı. Zira Bakan beyin akli benim karşılama protokolünün başına geç gelmemde takılıp kalmıştı.

Gölyaka’da, Bakanları, Hükümet yetkililerini, siyasileri ve üst düzey bürokratları ve hatta yabancı devlet adamlarını karşıladık; hepsinin ayrı, ayrı etkileri ve izlenimleri vardı. Bu gelenlerin arkası da kesilmiyordu; her biri ayrı bir tavırdıydı. Yarım gün Başbakan yardımcısını beklediğimiz oldu. O zamanın koşullarında verilen habere göre, falan bakan veya üst düzey bir yetkili, İstanbul’dan veya Ankara’dan çıkmış geliyor; korumalar ve danışmanlar önceden geliyorlardı ve bize de gelecekleri beklemek düşüyordu.

Zaman zaman tartışılır durur, afetlerde Ankara’dan bakanların ve üst düzey bürokratlarının afet bölgesini ziyaret etmeleri faydalı mıdır? Yoksa olumsuz yan etkileri var mıdır? diye. Bu sorunun genelleme ile verilecek bir tek yönlü cevabı yanlış olur. Ziyaretlerin zamanlaması, yöntemi ve usulü ile davranış kalıplarına ve sorunların çözümüne katkılarına göre sorunun cevabı değişmektedir.